ڕۆژاوای کوردستان لە کۆلۆنیالیزمی فەڕەنسییەوە بۆ ئیمپریالیزمی ئەمریکی. شوان ئەحمەد باپیر

ڕۆژاوای کوردستان، بەشێکی دانەبڕاوی خاکی کوردستانە و درێژەپێدەر و تەواوکەری هەردوو بەشی کوردستانی باکوور و باشوورە، ناوچە کوردییەکان بەدرێژایی سنووری باکووری سووریا درێژ دەبێتەوە بە کەناری سوری- تورکی. کە لە پارێزگای حەسەکە فراوان دەبێت، دووبارە درێژ دەبێتەوە لە پارێزگای حەلەب، هەردوو ناوچەی کۆبانێ و سەرێ کانی و عەفرین لە خۆ دەگرێت. هەڵکەوتەی جیۆپۆلەتیکی ناوچە کوردییەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەرخەری ئەوەیە لە سەدەی بیستەمدا ببێتە ناوەندی چاوتێبڕینی وڵاتە کۆلۆنیالیزمەکان لەسەروی هەموویانەوە بەریتانیا و فەڕەنسا، لەم نێوەندەدا دووپاتکرایەوە لەسەر بەخشینی کوردستانی سووریا، بە وڵاتی فەڕەنسا، بەگوێرەی بڕیارەکانی کۆنگرەی سان ڕیمۆ لە ٢٦ی نیسانی ١٩٢٠ بەسترا. وای لە کوردەکان کرد بە گژ ئەم هەوڵەی کۆلۆنیالیزمی فەڕەنسی بچنەوە و بەرەنگاری کورد لە دژی فەڕەنسییەکان لەو کاتەوە دەستی پێکرد، کە بڕیاری دەستگرتن بەسەر حکومەتی شا فەیسەڵ درا، فەڕەنسییەکان ڕووبەڕووی بەرەنگاری سوورییەکان بوونەوە، لە ساڵی ١٩٢٠دا لە جەنگی مەیسەلون سەرکردەی دیاری کورد (یوسف العظمة)، گیانی لەدەستدا، لە ٢٤ی ٧ی هەمان ساڵەدا جەنەڕاڵ گۆرۆی فەڕەنسی چووە نێو دیمەشق. هاودەم لە کانوونی یەکەمی ١٩٢٠، لە باکووری سووریا ناوچەی جبل الكراد- جبل الزاوية، بەسەرکردایەتی (ابراهیم هەنانۆ)، فەڕەنسییەکان بەسەرکردایەتی جەنەڕاڵ گراندکور، بەسەرکردایەتی ٣٠هەزار سەرباز، توانییان بزوتنەوەی جوتیاران لە تەمووزی ١٩٢١سەرکوت بکەن. کوردەکان بەشێکی دانەبڕاو ڕەسەن بوونە لە بەرەنگاری کۆلۆنیالیزمی فەڕەنسی، کە چی لە قۆناغی سەرپێکەوتنی دەوڵەتی سووریادا مافەکانیان پشتگوێخران و تەنانەت دەلیقەی ئەوەیان نەبوو ببن بە خودان ڕێگەزنامەی خۆیان، هەندەک لە نموونەی بەرەنگاربوونەوەی شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی کورد لە سووریادا بە هۆی سەپاندنی سیاسەتی ماندەتی فەڕەنسا، دەنگی نارەزایی لای گەلانی سووری بەرزبووەوە و کوردیش لەم ڕووەوە درێغی

نەکردووە، دیارترین کەسایەتی کوردی جگە دەستیان لەم شۆڕشە هەبوو ئەمانەن. (علی ئاغا زلفو، حسن الخراط- ئەحمەد بەرئاقی- نجیب البرازی- ئیبراهیم هنانوو)، چەندان کەسایەتی دیکەش.

کورد وەک کەمینەی مەسیحی و دروزەکان نەیتوانی پشتگیریی فەرەنسییەکان بەدەستبهێنێت، بەڵام فەرەنسییەکان هەوڵ و مافی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییان بۆ کورد ڕەخساند، لەم چوارچێوەیەدا کورد هەوڵیدا بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەو ڕێکخراوی سیاسی و فەرهەنگی. بەنموونە، کوردی ڕۆژئاوا لەگەڵ ئەو کوردانەی دوای شکستی ڕاپەڕینەکەی شێخ سەعیدی پیران لە ١٩٢٥ لەدەست ستەم و زۆری تورک هەڵاتنە سووریا، پێکەوە توانییان (کۆمەڵەی خۆیبوون)، لە هاوینە هەواری بحمدون- دامەزرێنن، لە نێوان ساڵانی (1927-1946)، ڕۆڵی دیاریان لە بزافی نەتەوەیی و فەرهەنگی کورد لە سووریا بینی و ببووە هۆی ئەوەی هۆشیاری نەتەوەیی لە ڕۆژئاوای کوردستان پەرەبسەنێت و بەرهەمێکی دیکەی ئەو ڕەوشە نوێیەی لەڕووی فەرهەنگییەوە بۆ کورد هاتەپێشەوە (گۆڤاری هاوار)بوو لەلایەن (جەلادەت بەدرخان) ەوە بڵاو کرایەوە. بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنجە هەروەک چۆن خەباتی ناسیۆنالیستی کوردانی ڕۆژئاوا لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم لاواز بوو، لە دوای کۆتایی جەنگی دووەمی جیهانی هەر بە لاوازی مایەوە. بزوتنەوەی کوردی لە ڕۆژئاوا تا ڕادەیەکی زۆر کەوتبووە ژێر کاریگەری بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی لە بەشەکانی دیکەی کوردستان و سەربەخۆبوونی سووریا لە1946دا ڕەوشی کوردی بەرەو خراپتربوون برد و گورزێکی گەورەی لە ڕەوشی مافی کورد لە سووریا وەشاند، چونکە لە حکومەتی نەتەوەیی عەرەبی سوریدا بە ئاشکرا کاریان بۆ دورخستنەوەی کورد کرد لە بەشداری پێکردنی سیاسی و کارگێڕی لەوڵاتدا دەکرد، لەم چوارچێوەیەدا کۆمەڵێک بڕیار دران بۆ بەرتەسکردنەوەی چالاکییەکانی کورد. پاش ماوەیەکی کەم لەسەربەخۆبوونی سووریا ڕەوشی وڵات تێکچوو حکومەتی سووریا لە نێوخۆدا متمانەی لەدەستدا و پەرلەمان لاواز بوو، دواتر زنجیرەیەک کودەتای سەربازیی لە سووریا ڕوویدا و ڕەوشی کورد لەسایەی دەسەڵاتی سووریا تاوەکو دەهات بەرەو خراپتربوون دەچوو، چونکە سیاسەتی بە عەرەبکردن لە بوارەکانی کارگێڕیی و سەربازیی پەیڕەودەکرا.

ئەگەرچی سەرباری بەشداری کورد لە زۆرێک لە پایە گرنگەکانی دەوڵەت لە سووریادا، بەڵام دەسەڵاتدارانی سووریا، ددانیان بە مافە ڕەواکانی کورد نەدەنا، لەم چوارچێوەیەدا (پارتی بەعسی عەرەبی ئیشتراکی)، کە دامەزرا لە ١٩٤٧دا، کورد درکی بەوەکرد ئەم پارتە هەڕەشەیە بۆ سەر شوناسی نەتەوەیی و بەرژەوەندییەکانی کورد لە

سووریا، بەپێی لە بەرانبەردا، عبدالحمید دەروێش و عوسمان سەبری
(پارتی دیموکراتی کوردی سووریا)یان دامەزراند، وەک یەکەم پارتی
سیاسی کوردی لە سووریا لە ١٤ی حوزەیرانی ١٩٥٨ دا دامەزراند.
ڕژێمە فەرمانڕەواکانی سووریا، هەمیشە بەرانبەر نەتەوەی کورد
سیاسەتێکی ڕەگەزپەرستانەیان پەیڕەوی لێکردووە، بۆ نموونە بە
کەمکردنەوەی ژمارەی کوردان، ساڵی ١٩٦٢ سەرژمێرییەک لە حەسەکە
ئەنجامدراو (١٢٠ -١٥٠)هەزار کوردیان بێ بەش کرد لە ناسنامە بە
بیانوی ئەوانە کۆچەری تورکیانە و هەوڵی گۆڕینی ناوچەکەیانداوە بە
کۆچپێکردنیان و نیشتەجێکردنی عەرەب لە شوێنیان. لە8ی ئاداری
ساڵی1963دا پارتی بەعسی سووریا کودەتایەکی سەربازیی لە سووریا
ئەنجامدا، بەهۆی ئەو کودەتا سەربازییەوە توانیان دەسەڵات
بگرنەدەست لە20ی ئاداری هەمان ساڵ حیزبی بەعس حکومەتی لە سووریا
پێکهێنا و دەستوریان دانا، لەو دەستورەدا هیچ باسێکی سەبارەت بە
کورد و کەمایەتییە ئیتنی و نەتەوەییەکانی لە خۆنەگرتبوو. لە ساڵی
1968دەسەڵاتدارانی سووریا هەڵمەتیکی نوێی دەستگیرکردنی کورد و
سەرکردەکانی پارتە کوردییەکانی دەستیپیکرد له نەو ئەو سەرکردانەی
کە دەستگیرکران “صالح بەدرەدین” ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی
دیموکراتی کورد. کە باس لە ناسەرییەکانی نەو زیندان دەکات لە
لایەن بەعسییەکانەوە. لەسەردەمی حافز ئەسەددا ١٩٧١- ٢٠٠٠، سەرەکی
سووریابووە، لە چوارچێوەی دژایەتی زمان و کولتووری کوردی لە ساڵی
١٩٨٦ زمانی کوردی قەدەغەکرا لەکاتی ئیش و کاری فەرمیدا. سانسەر
خرایە سەر ڕۆژنامە و بڵاوکراوە کوردییەکان.
ئەمەو لە ساڵی ١٩٩٢دا پشتێنەی عەرەبی (الحزام العربی)، وەک
سیاسەتێکی ڕەگەز پەرستانە پەیڕەوکرد بەدرێژایی سنووری سووریا
لەگەڵ عێراق – تورکیا. بە ئەوەی لەنێوان ناوچە کوردییەکان چەند
ناوچەیەکی عەرەبی دروستبکەن، ببنە ڕێگر لەبەردەم بەیەکەوە
بەستنەوەی ناوچە کوردییەکان، بە قوڵایی ٥کم، کرین و فرۆشتنی زەوی
یاساغ کرا. بەڵام دوای نەمانی دەسەڵاتی بەعس لە دەڤەرە
کوردییەکان هێزە کوردییەکان لە سووریا کۆتایان بەم هەوڵەی
دەسەڵاتدارانی بەعس هێنا. ئەوەی لەبەردا خستمانەوو بەرکەوتەکی
بچووک بوو لە ڕەشی کوردانی سووریا لە چەندین سەردەمی جیاجیادا،
ئەوەی ئێستا دەگوزەرێت لەسەر گۆڕەپانی سیاسی وڵاتی سووریا
لەبەرچاونەگرتنی هەوڵی نەتەوەکانی دیکەیە لە سووریا لە ئاواکردنی
وڵات و نەهێشتنی ترسناکترین ڕێکخراوی توندڕەوی (ڕێکخراوی داعش)
لەسەر دەستی نەتەوەی ڕەسەنی خاکی سووریا ئەوانیش کوردەکان بوون،
کە
مەزڵوم کۆبانێ یاخود مەزڵوم عەبدی، فەرماندەی گشتیی هێزەکانی

سووریای دیموکرات (هەسەدە)، لە ٢٣ی ئاداری ٢٠١٩دا بە فەرمی کۆتاییهاتنی "خەلافەت"ی ڕێکخراوی تیرۆریستی داعشی لە باغۆزی سووریا ڕاگەیاند. ئەمەش دوای شەڕێکی درێژخایەن و بە پشتیوانی هاوپەیمانی نێودەوڵەتی هات، ئەگەرچی ئەمریکا وەک هاوبەشێک لە هێزە کوردییەکانی دەڕوانی، بەڵام ئەوەیان ستراتیژ و پلانی ئەو کاتیان بوو، بەهۆی بوونی زلهێزێکی دیکە لە سووریا ئەویش ڕووسەکان بوون، ئەوانیش لە هەوڵی جێکەوتکردنی پلانەکانی خۆیاندابوون لە ناوچەکەدا، بەڵام بە ڕووخانی دەسەڵاتی بەشار ئەسەد لە ٨ی ١٢ی ٢٠٢٤دا، کە ٥٣ ساڵ بوو لە دەسەڵاتدابوون ئیتر ڕووسیا هاوپەیمانێکی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە کەمبووەوە گەرچی کوردەکان ویستیان ئەوە بوو، کە سیاسەتێکی جۆرێک لە پارسەنگی بگرنەبەر بەرانبەر ئەمریکا و ڕووسیا، بەڵام ڕووداوی داگیرکردنی عەفرین لە ١٨ی ئاداری ٢٠١٨دا لەلایەن داگیرکاری فاشیستی تورک و هێزە پڕۆکسییەکانی، ڕووسیا هێزەکانی خۆی لەم کانتۆنەدا کشاندەوە و هەڵوەستی ئەوتۆیان نەبوو، هاوشێوەی ئەمریکا تەنها لە نیگەرانی زیاتر چی هەوڵێکی دیکەیان نەدا بە بەرگرتن بەو هێرشە بەربەرییە، لەلایەکی دیکەوە ئەمریکا لە دوای هاتنەسەر کاری دۆناڵد ترەمپ بۆ جاری دووەم، مەترسی لای کوردەکان سەری هەڵدایەوە چونکە لە ماوەی فەرمانڕەوایەتی یەکەمینیدا هەریەکە لە ناوچەکانی گرێ سپی و سەرێکانی گڵۆپی سەزی بە تورکیا هەڵکرد و تورکیاش سەرکەوتووبوو لە دەستگرتن بەسەر ئەم دوو ناوچەیەدا، گەرجی کوردەکانی ڕۆژاوا لە هەوڵی بەردەوامیدانبوون لە هێشتنەوەی پێوەندی دۆستانەی نێوان هێزەکانی سووریای دیموکراتیک و ئەمریکا، بەڵام دەبوایە کوردیش لەوە دڵنیابان کە ئەمریکا وەک ستراتیژی دوور مەودا بەڵێنی پاراستنی بەکوردان نەدابوو، بۆیەشە کوردەکان دەبوایە بە پلەی یەکەم لە هەوڵی تەکمەکردنی ناوچە سنووریەکانی خۆیان و ناوچە کوردنشینەکاندابوونایە لە زۆربەی ڕوووەکانەوە، چونکە لەلایەکەوە لەژێر گوشاری تورکیادابوون و لەلایەکی دیکەوە هێزە پڕۆکسییەکانی دیکەی ئۆپۆزسیۆنی سووریا لە چاوەڕوانی دەلیقەیەکدابوون، کە دووبارە کۆنتڕۆڵی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی هەسەدە بکەن، ئەوەش لەدوای پاڵپشتییە زۆرەکان کە بەرهەقبوون بۆیان لە هەریەکە لە وڵاتانی عەرەبی (قەتەر، سعوودیە)، و داینەمەی هاندانیان بە بەرتەسککردنەوە و نەهێشتنی ڕۆڵی هەسەدە لە سووریای دوای بەشار ئەسەد، بریتییە لە دەوڵەتی تورکیا، کە ئارەزووی گەڕانەوەی هەژموون و پێگەی خۆیەتی بۆ ناوچە هەمەجۆرەکانی سووریا، بەڵام ڕای گشتی زۆرێک لە ناوەندەکانی بڕیاری جیهانی بەتایبەتی دەستە کوردییەکان لە زۆرێک لە وڵاتان لە هەوڵی وەستانەوەدانە دژ بەو

هێزە تیرۆرستانەی کە خاکی ڕەسەنی کوردان بە ئامانج دەگرن، ئەوەی لە ئێستادا مایەیی خۆشحاڵی کوردانە بریتییە لە دروشمی وەکە هەقی و یەکانگیری نێوان کوردانی هەر چوار پارچە و کوردانی تاراوگە کە بە خۆپیشاندانەکانیان شەقامی ئەوروپی و جیهانیان هەژاندوە لە پێناو پاراستنی کورد و دەستکەوتەکانی لە ڕۆژاڤا، چونکە بەرخودانی کوردان نادیدە گیراوە بەجۆرێک لە جۆرەکان لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە، لە سەروی هەمووانەوە ئەمریکا، هەروەک ڕوونە، کە ئەفسانەی تێکشکاندنی داعش لە سەر دەستی بەرخودانی کوردان هاتەجێ، کەچی لە پڕێکدا هێزە بە ناو ناڕەزاییەکانی سووریا بەربوونە گیانی کوردان و خەریکبوو کارەسات بخوڵقێنن بەرانبەر نەتەوەیەک کە ئەوانی پاراست لە هەژموونی داعش کەچی زۆر بە ئەرزشانە لە نەتەوەیەکی سێجار جار ستەمدیدە جارێک لەسەردەستی کۆڵۆنیالیزمی فەڕەنسی و بەریتانی و کردنی بە پارچەیەک لەژێر دەستی وڵاتێکی دروستکراو بە ناوی سووریا و جاری دووەم ستەمدیدەی ژێر دەسەڵاتی حیزبی بەعسی فاشی- سووریا و جارێکیش لەژێر هەڕەشەی دەسەڵاتی داعش، هەزاران ڕۆڵەی خۆیان کردە قوربانی، بەڵام ئەوەی گرنگە کورد دەبێت زۆر بە بەشتی کار بکات بۆ دووبارە چاوخشاندنەوە بە دەست و نەیارەکانی و زامنی بەردەوامی بەدەستهێنانەوەی متمانە و پشتگیری شەقامی کوردی بکات بۆ بەرجەستەکردن و فەراهەمهێنانی ژیانێکی یەکسان بۆ گشت تاکەکانی، چونکە دواجار کوردبوونە هەموومانی ڕاچڵەکاندووە بۆ ئەوەی وەک هەر گەلێکی ماف خوراو و ستەمدیدە بگەین بە ژیانێکی ئارام و شایستە بە قوربانییەکانی باب و باپیرانمان داویانە بە ئەم خاک و نشتیمانە.

هەندێک لە ژێدەرە سوود لێ وەرگیراوەکان:

1. ئامانج و دەرئەنجام لە مێژووی بزاڤی نەتەوەیی کورددا، سەلاح ئەحمەد محمد ئەمین، چاپخانەی پاندا، سلێمانی، ٢٠٢٤.
2. سیاسەتی حکومەتی سووریا بەرامبەر بە پرسی کورد لە ڕۆژئاوای کوردستان(1970- 2004)، ئاوات عەبدوڵڵا عەبدولقادر، زانکۆی سلێمانی، کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان، بەشی مێژوو، ٢٠٢٢.
3. کوردانی سووریا لەژێر دەسەڵاتی فەرەنسیدا، نەلیدا فوکارۆ، وەرگێڕانی لە ئەڵمانییەوە: هەڵۆ بەرزنجی، سلێمانی، ٢٠١٢.
4. کوردی سووریا بوونێکی نکولی لێکراو، نووسینی هەریەت مۆنتگومری، و، لە ئینگلیزییەوە، مینە، پێشەوا، سلێمانی، ٢٠٠٩.

شوان ئەحمەد باپیر
. سۆران.
٢٦- ١- ٢٠٢٦.

ئەنفال بۆ بە جینۆسایدێکی جیهانی نەناسێندرا.. شوان ئەحمەد باپیر

لای هەموومان ڕوونە، یەکێک لە تاوانە هەرە قێزەونەکانی سەرانی ڕژێمی بەعس لە عێراقدا پەنابردنیان بوو بۆ ئەنجامدانی تاوانی ئەنفال، ڕۆژی 14ی 4ی 1988ش، بۆیە بە ڕۆژی ئەنفال ناوزەند کراوە، چونکە لوتکەی هێرشی ئەنفال بووە، تیاید 30هەزار، هاوڵاتی مەدەنی بێ سەر شوێنکران و گوندو و ئاواییەکانی گەرمیان زۆرینەیان لەگەڵ زەوی خاپور کران، ئەوەی برینی ئەم کارەساتەی زیاتر بریندارکردووە جاش و ئەنفالچییەکانی بەشدار لەو تاوانە کۆکوژییەدا، هێشتاش هەر ژیانێکی شاهانە ئەژین و بێ بەری کراون لە گرتن و لێپرسینەوە و خستنە کونجی زیندان.
ئەمە دەبێت بپرسین بۆچی کۆکوژیی ئەرمەنییەکان، لە ساڵانی 1894، لە ناو دەوڵەتیی عوسمانی و دواتریش لە دەمی یەکەم جەنگیی جیهانی، بە هەزاران ئەرمەنی تیاداچوون، ئەوان توانییان لۆبی کارەساتی گەلی خۆیان بکەن و زلهێزەکان بخەنە سەر ئەو باوەڕەی ئەم تاوانە

بکەنە جینۆساید لە ناوەندە جیهانییەکان، پاشان ڕووداوی هۆڵۆکۆستی جولەکەکان لە ماوەی دووەم جەنگی جیهانی، لە ساڵی 1942، بەهەمان پێودانگ ئەوانیش سەرکەوتوو بوون لە ناساندنی کێشەکەیان و دانپێدانانی جیهانی.
ئێستا ئەو پرسیارە قوت دەبێتەوە ئەوان بەهۆکاری پێڕەوی ئاین و سۆزی وڵاتانی زلهێز ئەم کارەیان بۆ مەیسر بووە، بەڵام زۆرێکمان کە دێتە سەر پرسی ئەنفالی کورد، پرسێکە بۆ ئەوە دەگێڕنەوە ئەمە دەوڵەت نینە و گەلێکی مووسڵمانین، ئەمانە نکولی لێناکرێت ڕۆڵی خۆیان تاڕادەیەک هەبووە، بەڵام کڕۆکی کێشەکە زۆر گەورەترە، ئەویش خەم ساردی دەسەڵات دارانی کوردە لەماوەی 30 ساڵدا، سەرباری لەبەردەست بوونی شیانێکی باشی ماددی و بوونی دەسەڵاتی گەورە لە عێراقدا تا هەڕەمی دەسەڵات، بەڵام ئەسەف لەبەر ناکۆکی و بێ باکییان لەم پرسەدا، نەیان توانی زامی بریندارانی هەزاران قوربانی ئەنفالکراو ساڕێژ بکەن و تۆزێک لە ناسۆرییەکانیان بڕەوێننەوە، هیچ نەبایە سەددام حوسێنی سەرەک کۆماری عێراق لەسەر ئەنفال لەسێدارە بدرابایە ئەو دەرفەتەشییان لە کیسدا، قەرەبووکردنەوەش لەو لا بووەستێت کە نەیان توانییووە حکومەتی عێراق بخەنە ژێر باری بەرپرسیارێتی، ئەبوایە لە سەرجەم مافە کەسی و حزبییەکانی خۆیان خۆشبوونایە و هەموو دەسکەوتەکییان ولا نایە بەڵام نابوایە لە بگەڕابانە ئەم کارەساتە هەر وا بە ئاسانی و بێ باکی بچێتە نەو لاپەڕەکانی مێژوو، ئێستاش خەمخۆرانەکی ڕاستەقینە هەبن، ئەکرێت دووبارە کەیسی ئەنفال، ببرێتە قۆناغێکی دیکە، بۆ داتاو بە زانیاری ورد و باوەڕ پێکراو بسەلمێندرێت لە ناوەندە جیهانییەکان، بەڵام دیسان پێویستی بە کەسانێکی ڕاستگۆ و ڕەشید هەیە، نەوەک کەسانێک خۆی پێ هەڵواسن و لە بریتی خەم لە خواردن خۆیانی پێ دەوڵەمەنتر بکەن و کەس و کاری ئەنفالەکانیش 150هەزارییان لە ببەدرێت لە بریتی ئەوەی ژیانەکی شکۆمەندانەیان بۆ دابین بکرێت.

شوان ئەحمەد باپیر
سەران. 14ی 4 ی 2023

ئەندام پەرلەمانی سوپەرمان ... شوان ئەحمەد باپیر

فەیلەسوفی ئیتالی(جیۆڤانی باتیستا فیکۆ ١٦٦٨_١٧٤٤)، کاتێک خولە بەدوای یەک داهاتووەکانی سەردەمەکانی مێژوو بۆ سێ قۆناغ دابەش دەکات، لە نێوانیاندا سەردەمی پاڵەوان"کە خەڵکی پێیان وایە ئەمانە لە مرۆڤ بەرزترو باڵاترن" کە، زیاتر لە چینە ئەرستۆکراتییەکان خۆیان دەنواند.
لە کاتی ئێستاشدا یەکێک لە پایە گرنگەکانی حوکمڕانی بریتییە، لە پەرلەمانێکی تۆکمە وبوونی ئەندام پەرلەمانێکی بەتواناو خاوەن بیرۆکە و پسپۆر لە بوارەکانی خۆیان، بە داخەوە، ئەم چەشنە پێوەرە لە پەرلەمانی ئێمە زۆر لاوازە، سەرباری ئەمەش دیاردەیەک چەند بارە دەبێتەوە، زۆرێک لە ئەندام پەرلەمانەکانی کوردستان بە خانەنشینەکانیشەوە، زۆر کات ئەوە بە چاوی خەڵک دادەنەوە، کە موچەی خۆیان نیوەی دەدەنەوە بە حزب، یان کاتی تەنگانەیەک بەرۆکی وڵات دەگرێت، خۆیان نمایش دەکەن و دەڵێن سەدا(٥٠%)ی موچەی خۆمان بەخشی.

ئەی بەڕێز بۆچی کە، یاسای خانەنشینی دەرچوو زۆرێکتان دەپاڕانەوە کە، ئەندام پەرلەمانیش مافی خۆیەتی بەو بڕە زۆرە خانەنشین بێت، بۆچی کە باسی پێدانی ئۆتۆمبێلی گرانبەها و شوقە وەرگرتن دەهاتە گۆڕێ دیسان بە مافی خۆتان دەزانی و لە جیاتی چاو لەو وڵاتانە بکەن، کە قەیرانییان هەیە، ئۆتۆمبێلی خۆیان دەفرۆشن بۆ ئەوەی کە لەنەک لە بارگرانی خەڵکی کەم بکەنەوە، نەوەک دواتر بڵێن حوکمەتەکەمان قەرزارە، ئەی بۆچی نا هەیت، پڕۆژەیەکی وا بخەیتە ڕوو، هیچ نە بێت، ڕێژەیی هەژاری لە وڵات بگەینیتە بە نزمترین ئاست، بەرهەمی ناوخۆ بگەینیتە ئاستی کەبەکی وڵاتانی دەورو بەرت، هەر ناوچەیەو بە چی بەرهەمێک دەوڵەمەندە، دەیان کارگە بنیات بندرێت لە ڕێگەی پلانی حکومەت و سەرمایەدارە تێگەیشتووەکان ، بۆ ئەوەی هەزاران دەرچووە بە کارەکانی زانکۆو پەیمانگاکان تیایدا کار بکەن، نەوەک بێیت سەردەمی پێشمەرگایەتی و سەردەمی خەباتی خۆت لە ناو حزب بە خەڵکی هەژارو خێر لە خۆ نە دیوو بفرۆشیتەوە.
قسەکە لەسەر ئەوەیە کە، بە ڕەچاوکردنی دەروون و هەستی خەڵکی، لێدوانی زۆر گەورەو دژ بە بەڵێنەکانی کاتی هەڵبژاردن، ڕۆژانە بەر گوێی هەتا دەنگ دەرانی خۆشیان، دەدەنەوە.

ڕێگاکان زۆرن بۆ ئەوەی کە هیچ نە بێت تەزێک دەروونی خەڵک ئاسودە بکەن، نموونە، گەر ڕاست دەکەن و خەمی خەڵکتان هەیە، بفەرموون هەمووتان داوا بکەن هەر یەکەو لە شاری خۆی موچەی ئەم چەند مانگەی خۆی بکاتە دیاری بۆ هەژاران و کرێکاران و خۆشی بە سەر کەسە شایستەکان بەش بکات، لە باشتر بوون و نەمانی ڤایرۆسی کۆرۆنا، گشتتان داوا بکەن، با موچەتان بە ڕێژەیی (٦٠%) کەم بکرێتەوەو ڕێژەکەی بە یاسا بخرێتە سەر موچەی کەم ئەندامان، ئەمە بێگومان با ئەندام پەرلەمانە خانەنشینەکانیش بگرێتەوە، زۆر سەیرە کاری ئەندام پەرلەمان بێتە لەدوان دان لە سەر یەکتری و سەروەختایەکیش، هەندێک، کە پڕۆژە یاسایەک بە شوێنێک یا خود بە بەژەوەندی هاوڵاتییان دەر دەچوو، وەک ئەوەی هەنگییان لە کلۆرە دار دەزیبێتەوە، خۆیان وەک پاڵەوان نیشان دەدا، لە تۆڕە کۆمەڵاتییەکان، ئاخر کاری خۆت دەکەی و حکومەت لە بەرژەوەندی گشتی دەبێت ئەمە هەر بیکات، تۆیەک چ پێویست دەکات، بیکەیتە منەت، بۆ ئەوەی ڕۆژگارێک هاوشێوەی خەباتی پێشمەرگایەتی بە چاو هەژاران دابدەیتەوە.

دواتریش زۆرینەیان بەر لە بوون بە ئەندام پەرلەمان لە ناو حزب وداموودەزگاکانی حکومەت، لە سودمەندە گەورەکان بوون، ئەوانەی ئۆپۆزسیۆنیش بەسەر پشتی هەژاران خۆیان کردە خاوەن ڤێلا و شوقە و سیارەی گران بەها، ئینجا بیان دوێنی خۆت لێدەکەن بە شەریفی شامە.

ڕۆژئاوای کوردستان یەکەمین وێسگەی ڕووخانی تورکیا … شوان ئەحمەد باپیر

مێژووی تراژیدیای کورد لە دێرزەمانەوە ڕووبەرووی ئەم جۆرە کارەساتانە بۆتەوە، بەڵام بە چەندین جۆرو شێوازی جیا، ئەوەی ئێستا هاتۆتە ئاراو دەگوزەرێت پێشینەیەکی هەبووە، هەر لە دابەشکاری پەیمانی ١٩١٦ سایکس پیکۆوە، کە هەریەکە لە فەڕەنساو بەریتانیا و ڕووسیا ماستەرمایندی بوون بەڵام ڕووسیا بە هۆی شۆڕشی ئۆکتۆبەر کشایەوەو ئەم ڕێکەوتننامەیەی ڕیسواکرد، خاکی کوردیان لە

نێو خۆیان بەش کرد، ئاکامی شەڕ بەسەرکوردان بریتیبوو لە دابەشکردن لەناوبردن و برسیەتی بوو، تۆرانییەکان بەلاسایی دەوڵەتە ناسیۆنالیستەکانی ئەوروپا دەستیان کرد بە قرکرنی کورد بە چەندین ڕێگە، ٦٠٠ هەزار گوندی کوردیان ڕاگواست ١ملیۆن کورد تەنها لە ماوەی یەکەم جەنگی جیهانی ئاوارەو تیاچوون.

بە هۆی لاوازی و هەڵوەشانەوەی دەوڵەتی عوسمانی دەرفەتێکی لە بار هاتە ئارا بۆ ئەوەی کوردیش دەستەبەری مافەکانی خۆی بکات، ئەوەبوو پەیمانی سیڤەر لە ئابی ١٩٢٠یان هێنایە کایەوە بۆ ئەوەی زیاتر ناوچەکە بخەنە ژێر چەپۆکی خۆیان، بەڵگەش ئەوەبوو هاوپەیمانان بە مۆرکردنی پەیمانی لۆزان لە ١٩٢٣ کوردیان کردە قوربانی بەرژەوەندییەکانی خۆیان و هاوپەیمانەنوێیەکەی خۆیان دەوڵەتی کەمالی، کە هەموو هەوڵێکیدا بۆ ڕەشکردنەوەو توانەوەی کورد لە بۆتەی ڕەگەزی تورک بەڵام خەونەکەی هاوشێوەی تۆرانییەکانی تر لەگەڵ خۆیدا نێژرا، بەڵام کوردەکان هەرگیز کۆڵیان نەداوە بۆ ئەوەی هاوشێوەی گەلانیتر بە مافەکانی خۆیان شاد بن، چەندین جار بە هۆی ململانێی نێوان وڵاتە زلهێزەکان لە سەروی هەموویانەوە ڕووسیاو ئەمریکا کورد لە هەرچوار پارچە وەک دەسکەوتێک بۆ بەرژەوەندی خۆیان بەکاریان هێناوە، بەڵام پرسیاری هەرە گرنگ ئەوەیە، کە بۆچی تا ئێستا دان بە مێژووی خۆمان نانێین وەک ئەوەی هە بووە، لەوانە بە چەندین هۆکار دونیا بینینی سیاسی کورد لە ئاستێکی لاواز بووە، بوونی ناکۆکی گەورە لە نێو سەرانی کورد بە درێژایی مێژوو، پێکهاتەی خێڵ و پابەند بوون بە نەریتی خزمایەتی زۆر لە یەکە کارگێڕی و بەڕێوەبردنەکان ڕەنگیداوەتەوە لە زۆربەی وێستگەکانی مێژووی کورد، لەگەڵیشیدا ڕۆڵی وڵاتە سەرکوتکەرەکانی دەوروپشت لە وانە تورک، فارس، عەرەب. لە لاوازکردنی زۆربەی لایەنە ژیارییەکانی کۆمەڵگەی کوردی و ڕێگەیان نەداوە کورد ئارەزوو مەندانە بگاتە کە نارێکی ئارام، تەنها لە کوردستانی عێراق نە بێت، ئەمەی بە دەستەبەر کراوە.

ئەوەی جێگەی تێڕامانە بە هەموو کەموکورتییەکانیشەوە ڕۆژئاوای کوردستان لە وەتەی بە هاری عەرەبی لە ٢٠١١ەوە توانیویانە لە سەر چەندین هێڵ سیاسەت بکەن و تایی تەرازویان بەیەک لای یان ڕووسیا و هاوپەیمانەکانی سوریا – ئێران یاخود ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی ساخبکەنەوە، ئەمەش دوربینیان لە سیاسەت بە بەدیار دەخات، چونکە ناوچەی تیادا دەژین ڕۆژانە ڕووبەڕووی ئاڵنگاری دژوار دەبێتەوە لەوانەش ڕووبەڕوو بوونەوەی تورکیا دووەم هێزی ناتۆ و هێزی بەناو

ئۆپۆزسیۆنی سوریا، گروپە بەناو ئیسلامییەکانی سوریا، بەڵام بەرخودانی گەل بە کۆی پێکهاتەو ڕەگەزەوە وای لە سەرانی جیهانی سەرمایەداری کردەوە، کە پشتگوێخستنی کوردەکان دەبێتە پەڕەیەکی ڕەش بە مێژوویی دیموکراتییەکەیان کە بە گەلانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی ئەفرۆشن، ئەمەو لە دوایین وتاری سەرکردەی هێزەکانی سوریایی دیموکرات((مەزڵوم کۆبانی)) ئەوەی خستە ڕوو، کە سەرەڕای ڕێککەوتن مەترسی تورکیا درێژەی دەبێت.

لە هەر ئەگەرێکی کشانەوەی هێزەکانی ڕووسیا لە ناوچەکە سەبارە کوردەکان هاوشێوەی عەفرینی جێهێشتراو لەلایەن ڕووسەکانەوە و کشانەوەی ئێستای ئەمریکا، دۆخەکان ئاوەژوو دەبنەوە، چونکە تورکیا گەر ڕێگاکانی بۆ واڵا بکرێت هاوشێوەی عوسمانییەکان سڵ ناکاتەوە لە داگیرکاری بۆ گشت خاکی سوریا، ئەمەش بەرێککەوتنی لەگەڵ دەوڵەتی سوریا لێدێتە کایەوە و باجەکەشی بە تیاچوونی خۆی دەبێت لە ناوچەکە، ئەگەر ئەم سەرکێشییە بکات، بەڵام تورکیا بە چەندین کێشە گرفتارە، لەوانەش بوونی کۆدەنگییەکی نێودەوڵەتی دژ بەو داگیرکارییەی لەسەر ڕۆژئاوای کوردستان، هەروەها ئابوورییەکەی بەردەوام لە شلەژانە لەهەر ئەگەرێکی سەپاندنی سزای دژوار بەسەریدا ئابوورییەکەی دەڕوخێت، هەروەها کە دەنگی وڵاتە عەرەبییەکان جگە لە قەتەرو فەلەستین نەبێت، ئەمانەش تورکیای هەراسان کردووە. هەروەها ئەگەربیرۆکەی بایکۆتی کاڵای تورکی بچێتە قۆناغێکی جیهانی ئەوا لە کاتێکی نزیکدا ئابووریەکەی لە ڕووخانێکی بێوینەیی نزیک دەکاتەوە، بە هۆی ئەو هێرشە داگیرکارییەی کردویەتییە سەر ڕۆژئاوای کوردستان.